

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.korpo.pol.pl/cbos>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: cbos@pol.pl

BS/20/16/93

BOGACI W SPOŁECZEŃSTWIE

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, LUTY'93

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Granice i wielkość bogactwa

Nie istnieje ani teoretyczna, ani też społecznie usankcjonowana definicja bogactwa. Najprościej można je określić przez wskazanie wysokości miesięcznego dochodu przypadającego na osobę w rodzinie. Jest to oczywiście definicja ułomna, ponieważ nie uwzględnia zgromadzonych zasobów finansowych i materialnych, a ponadto zmusza do rozpatrywania kwestii bogactwa w kategoriach mających zastosowanie raczej do warstw gorzej sytuowanych. W grudniowym sondażu CBOS¹ posłużono się nią jednak, wychodząc z założenia, że będzie najbliższa sposobowi myślenia przeciętnego, średnio lub mało zamożnego respondenta.

		CBOS
<i>Od jakich pieniędzy zaczyna się według Pana(i) bogactwo? Ile pieniędzy na jedną osobę miesięcznie musi mieć rodzina, żeby była uznawana za naprawdę bogatą?</i>		
Do 5 mln	.....	29%
6-10 mln	.....	31%
11-20 mln	.....	16%
21-100 mln	.....	14%
101-3000 mln	.....	3%
Trudno powiedzieć	.....	7%

¹ Badanie "Aktualne problemy i wydarzenia" (30) przeprowadzono w dniach 11-14 grudnia 1992 r. na 1188-osobowej ogólnopolskiej reprezentatywnej próbie losowej dorosłej ludności.

Rozpiętość odpowiedzi - od pięciu milionów do trzech miliardów - potwierdza sformułowane na wstępie stwierdzenie, że nie ma społecznie usankcjonowanej definicji bogactwa. Ponad połowa respondentów uważa, że aby zostać uznanym za człowieka bogatego, wystarczy mieć miesięczny dochód nie przekraczający 10 mln zł na osobę, natomiast dla niemal jednej trzeciej badanych bogactwo zaczyna się już od 5 mln zł na osobę.

Na marginesie należy dodać, że przytoczone pytanie zostało zadane jako kolejne z serii pytań, w których użyto sformułowania "ludzie naprawdę bogaci". Określając zatem **finansowy próg bogactwa**, respondenci mieli na myśli zazwyczaj tych, o których wcześniej wypowiedzieli się jako o ludziach "naprawdę bogatych".

Zaproponowana respondentom definicja, ujmująca sprawę bogactwa w kategoriach miesięcznego dochodu przypadającego na członka rodziny, odwoływała się zapewne do bezpośrednich doświadczeń badanych, do ich własnych dochodów. Należało się zatem spodziewać, że próg bogactwa będzie pewną wielokrotnością tych dochodów. Tak też w istocie było.

Tabela 1

Miesięczny dochód na osobę w rodzinie (w tys. zł)	Odsetki respondentów wskazujących poszczególne kwoty uznawane przez nich za finansowy próg bogactwa				
	do 5 mln zł	6-10 mln zł	11-20 mln zł	21-100 mln zł	101-3000 mln zł
Do 600	36	35	16	10	3
601-850	33	33	16	15	2
851-1000	36	33	15	14	2
1100-1500	25	34	20	19	2
1501-2400	22	39	21	14	4
2401-7000	23	25	18	29	5

Im wyższy własny dochód, tym wyższy - generalnie - finansowy próg bogactwa. Ogólnie zatem obowiązuje zasada: "bogaci - to ludzie, którzy mają więcej ode mnie". Nie wszyscy jednak tak uważają. Zauważmy, że dla ponad 10% tych, którzy mają najniższe dochody, bogactwo zaczyna się dopiero powyżej 20 mln na osobę w rodzinie. Natomiast ponad jedna piąta respondentów dysponujących najwyższymi dochodami sądzi, że bogactwo zaczyna się już od 5 mln złotych miesięcznie, zatem od dochodów równych lub porównywalnych z własnymi.

Jak zatem badani postrzegają zasięg bogactwa?

			CBOS
<i>Czy dużo, Pana(i) zdaniem, jest dziś w naszym kraju ludzi bogatych? Na tysiąc mieszkańców Polski, ilu przypada ludzi naprawdę bogatych?</i>			
Do 10	(1%)	.....	39%
Od 11 do 50	(1-5%)	.....	22%
Od 51 do 100	(5-10%)	.....	16%
Od 101 do 200	(10-20%)	.....	5%
Ponad 200	(ponad 20%)	.....	6%
Brak zdania		.....	12%
Me (mediana)			3,77%

Szacowana przez respondentów liczba ludzi bogatych powinna być, jak się zdaje, uzależniona od wysokości kwoty, stanowiącej, zdaniem badanych - próg bogactwa.

Tabela 2

Kwota uznawana za próg bogactwa (w mln zł)	Odsetki respondentów określających udział ludzi bogatych w społeczeństwie w granicach:					Mediana (w %)
	do 1%	1-5%	5-10%	10-20%	ponad 20%	
Do 5	32	24	21	11	12	4,34
6-10	47	23	21	3	6	2,54
11-20	50	29	12	3	6	0,97
21-100	50	27	12	6	5	1,0
101-3000	52	31	7	7	3	0,91

Im wyższy próg bogactwa, tym mniejsza szacowana przez respondentów liczba ludzi bogatych. Jest to zależność oczekiwana i poniekąd naturalna. Dane zawarte w tabeli 2 mogłyby ponadto sugerować, że im wyższy wyznaczony przez respondentów próg bogactwa, tym bogatsze według nich jest społeczeństwo². Hipoteza ta oznaczałaby, że respondenci, dla których próg bogactwa zaczyna się od wyższych kwot, postrzegają społeczeństwo jako zamożniejsze niż ci, dla których bogactwo rozpoczyna się od niższego poziomu dochodów.

---

² Jeśli porównamy mediany w grupie tych, którzy za próg bogactwa uważają 5 mln na osobę w rodzinie, oraz tych, którzy za taki próg uznają przynajmniej 100 mln, to według pierwszych - osób bogatych jest pięć razy więcej niż według drugich (jeżeli zamiast mediany posłużymy się średnią jako miarą, proporcje są takie same). Tymczasem rozpiętość progów ma się przynajmniej jak 20 : 1. Gdyby zatem obie grupy tak samo lub podobnie postrzegały zamożność społeczeństwa, rozpiętości między progami powinny być zbliżone do rozpiętości między szacowanymi liczebnościami ludzi bogatych.

Jest to oczywiście jedynie hipoteza, zakładająca pewną konsekwencję respondentów, do której, jak wiadomo, nie są zobowiązani. Dodatkowe analizy zależności między różnymi miarami położenia materialnego respondentów a szacowaną przez nich liczebnością bogatych (analizy uwzględniające wpływ własnej sytuacji materialnej na uznawany próg bogactwa) nie pozwoliły ani na potwierdzenie, ani też na odrzucenie tej hipotezy. Nie znalazło zatem dostatecznego uzasadnienia przypuszczenie, że zróżnicowana sytuacja materialna wpływa na niejednolite postrzeganie skali bogactwa. Wcześniej jednak został wykazany wpływ własnego położenia na postrzegany próg bogactwa. Zatem przy dość ryzykownym wnioskowaniu z nieistnienia różnic w szacowanej liczebności ludzi bogatych przez respondentów lepiej i gorzej sytuowanych (przy różnych, związanych z tym progach bogactwa) może to być pewnym potwierdzeniem hipotezy, że bogatsi postrzegają społeczeństwo jako zamożniejsze niż biedniejsi.

Niewielki i raczej niejasny wpływ na percepcję zasięgu i progów bogactwa ma bezpośrednie doświadczenie respondentów.

	CBOS
<i>Czy zna Pan(i) kogoś, osobę lub rodzinę - z sąsiedztwa, z widzenia, ze słyszenia - uznawanych za człowieka naprawdę bogatego lub naprawdę bogatą rodzinę?</i>	
Tak, znam kilku takich ludzi (kilka takich rodzin)	27%
Tak, znam jednego lub dwóch (jedną lub dwie rodziny)	24%
Nie, nie znam nikogo takiego, kogo by można nazwać bogatym	48%
Trudno powiedzieć	1%

Można by zasadnie oczekiwać, że im niższą kwotę respondent przyjmuje za próg bogactwa, tym większą szansę ma znać z widzenia lub ze słyszenia osobę (rodzinę), którą uznaje za bogatą. Warstwy zamożniejsze bowiem nie zdążyły się jeszcze wyodrębnić terytorialnie (osobne dzielnice czy miejscowości), a ponadto zastosowana w badaniu próba - *random address* - w dostatecznie dużym stopniu gwarantuje pełną terytorialną reprezentację.

Zależność między kwotą uznawaną za próg bogactwa a liczbą bezpośrednich lub pośrednich kontaktów z ludźmi bogatymi przedstawiono w poniższej tabeli.

Tabela 3

Kwota uznawana za próg bogactwa (w mln zł)	Odsetki respondentów		
	znających ludzi bogatych		nie znających żadnego bogatego człowieka
	kilku	jednego, dwóch	
Do 5	26	21	53
6-10	29	23	47
11-20	25	26	49
21-100	32	33	33
101-3000	29	32	39

Nie ma jednoznacznego związku między wielkością kwoty uznawanej za próg bogactwa a liczbą osób bogatych dostrzeganych we własnym środowisku. Różnice procentowe między różnymi grupami sugerują, że zaproponowana badanym miara bogactwa nie jest odpowiednią miarą i raczej nie jest skalą liniową. Można przypuszczać, że między progiem 21-100 mln a 101-3000 mln zachodzą różnice jakościowe, a nie tylko ilościowe.

Zależność między liczbą ludzi w otoczeniu respondenta, których uznaje za bogatych, a postrzeganiem zamożności społeczeństwa jest nieco wyraźniejsza.

Tabela 4

Liczba ludzi uznawanych za bogatych w otoczeniu respondenta	Odsetek respondentów określających udział ludzi bogatych w społeczeństwie w granicach:				
	do 1%	1-5%	6-10%	11-20%	ponad 20%
Kilku	29	35	15	18	3
Jeden, dwóch	26	31	18	21	4
Żaden	35	34	18	11	2

Istotna statystycznie różnica w szacowanej liczebności ludzi bogatych zachodzi między grupą respondentów, którzy znają osoby bądź rodziny uważane za bogate, a grupą nie mającą styczności z bogatymi. W pierwszej grupie jest więcej niż w drugiej takich osób, które uważają, że bogactwo jest w społeczeństwie zjawiskiem częstym. Można więc uznać, że doświadczenie odgrywa pewną rolę w ocenie częstości występowania bogactwa.

Wszystkie przedstawione wcześniej zależności statystyczne - oprócz wniosków sformułowanych w formie hipotez - pozwalają przypuszczać, że bieżący dochód nie jest właściwą miarą bogactwa. Dochód ten powinien być jedną ze składowych części społecznej definicji bogactwa, lecz zapewne nie jedyną.

Bogactwo w skali ogólnospołecznej

Ludzi bogatych przybywa. Sądzi tak większość (67%) badanych. Przeciwnego zdania jest 14% ankietowanych.

		CBOS
<i>Czy sądzi Pan(i), że obecnie, w porównaniu z sytuacją sprzed dziesięciu lat, tzn. z rokiem 1982, ludzi naprawdę bogatych w Polsce jest:</i>		
- znacznie więcej	40%	
- nieco więcej	27%	
- tyle samo	10%	
- nieco mniej	8%	
- znacznie mniej niż 10 lat temu	6%	
Trudno powiedzieć	9%	

Respondentów, którzy uważają, że obecnie ludzi naprawdę bogatych jest w kraju więcej niż dziesięć lat temu, zapytano o ogólną ocenę tego zjawiska.

		CBOS
<i>Jak Pan(i) sądzi, czy to, że ludzi bogatych przybywa jest zjawiskiem:</i>		
- zdecydowanie pozytywnym	17%	
- raczej pozytywnym	40%	
- obojętnym	12%	
- raczej negatywnym	19%	
- zdecydowanie negatywnym	4%	
Trudno powiedzieć	7%	
N=797		

W badanej próbie było około 16% respondentów, którzy dostrzegają powiększanie się grupy ludzi zamożnych, a zarazem mają do tego niechętny stosunek. Pozostali bądź nie sądzą, że bogatych przybywa, bądź mają do tego stosunek obojętny lub nawet przychylny. Ci ostatni stanowią około 38% ogółu badanych. Jest ich zatem ponad dwukrotnie więcej niż niezadowolonych ze wzrostu liczby ludzi bogatych.

Wśród respondentów powszechne jest przekonanie, że różnice między najniższymi a najwyższymi płacami są obecnie zbyt duże.

		CBOS
<i>Jak Pan(i) sądzi, czy różnice między najniższymi a najwyższymi płacami (dochodami) są obecnie w naszym kraju:</i>		
- zbyt duże	84%	
- takie, jak być powinny	6%	
- zbyt małe	4%	
Nie mam zdania	6%	

Stosunek do powiększającej się grupy ludzi bogatych jest wyraźnie zależny od stopnia akceptacji nierówności majątkowych.

Tabela 5

<i>Czy sądzi Pan(i), że obecnie, w porównaniu z sytuacją sprzed 10 lat, ludzi naprawdę bogatych jest w Polsce:</i>	Odsetki respondentów uznających, że różnice pomiędzy najniższymi a najwyższymi płacami	
	są zbyt duże	nie są zbyt duże
- więcej	68	63
- tyle samo	10	10
- mniej	14	12
Trudno powiedzieć	8	15
<i>Jak Pan(i) sądzi, czy to że ludzi bogatych przybywa jest zjawiskiem:*</i>		
- pozytywnym	55	62
- obojętnym	12	16
- negatywnym	24	14
Trudno powiedzieć	8	8

* Na drugie z zadanych pytań odpowiadali tylko ci respondenci, którzy sądzą, że obecnie jest więcej ludzi bogatych niż 10 lat temu (N=797)

Nie akceptujący obecnych zróżnicowań majątkowych nieco częściej niż pozostali (tych jest, przypomnijmy, zdecydowana mniejszość) dostrzegają powiększanie się liczby ludzi bogatych i zarazem znacząco częściej są skłonni oceniać to zjawisko negatywnie. Odsetek "uczulonych na bogactwo" w grupie respondentów nie akceptujących wielkości obecnych zróżnicowań majątkowych wynosi 17%, podczas gdy wśród akceptujących - 9%. Zależność ta sugerowałaby, że podłożem negatywnego stosunku do bogactwa jest nieakceptowanie nierówności społecznych i ogólnie - egalitaryzm. Hipoteza ta, w myśl przedstawionych zależności statystycznych, jest prawdziwa, z pewnymi zastrzeżeniami. "Uczulenie na bogactwo" znacznie bardziej bowiem zależy od własnego położenia materialnego niż od przekonań na temat różnic majątkowych społeczeństwa.

		CBOS
<i>Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:</i>		Odsetek respondentów nastawionych niechętnie do bogactwa
- dobrze	9%	
- ani dobrze, ani źle	15%	
- źle	16%	
- bardzo źle	27%	

<i>Miesięczne zarobki (dochody) na osobę w rodzinie (w tys. zł)</i>		
Do 600	20%	
601-850	16%	
851-1000	17%	
1100-1500	17%	
1501-2400	10%	
2401-7000	5%	

<i>Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego. Czy są one:</i>		
- złe	20%	
- raczej złe	20%	
- ani dobre, ani złe	13%	
- dobre	11%	

Im gorsza jest sytuacja materialna badanych, tym częściej oceniają oni negatywnie powiększanie się grupy osób zamożnych. Niechętny stosunek do bogactwa wynika więc bardziej z poczucia własnego upośledzenia materialnego niż z poglądów na temat poziomu zróżnicowań.

Należy zauważyć, że obie stwierdzone zależności mają charakter czysto statystyczny i bynajmniej nie bezwyjątkowy - w każdej z rozpatrywanych grup "uczuleni na bogactwo" są w zdecydowanej mniejszości.

Spółeczna identyfikacja bogactwa

Respondentom zadano pytanie, co rozumieją przez określenie "ludzie bogaci", co - ich zdaniem - tacy ludzie posiadają i w jaki sposób doszli do bogactwa.

		CBOS
<i>Co dla Pana(i), Pana(i) znajomych oznacza "człowiek naprawdę bogaty"? Kogo Pan(i) sobie wyobraża, słysząc takie określenie? O jakich ludziach mówi się, że są bogaci?</i>		
[A] Co mają, czego są właścicielami?		
Firmy, przedsiębiorstwa - ogólnie		47%
Mieszkania, domy		34%
Samochody (drogie, luksusowe)		32%
Handel		15%
Pieniądze (mają ich dużo)		15%
[B] Kim zazwyczaj są, czym się zajmują?		
Handlują (ogólnie)		33%
Zajmują się biznesem (ogólnie)		29%
Właściciele spółek, przedsiębiorstw		20%
[C] Dzięki czemu, w jaki sposób doszli do bogactwa?		
Praca (uczciwa, sumienna, ciężka), pracowitość		25%
Zdolności, umiejętności (np. organizacyjne), operatywność, zaradność		12%
Oszustwa (np. wobec państwa, ludzi uczciwych), nadużycia		10%
Nieuczciwość		9%
Kombinatorstwo, manipulacje, spekulacje		9%
Było to pytanie otwarte; w zestawieniu przytoczono tylko najczęstsze kategorie odpowiedzi.		

Odpowiedzi na pytanie o **stan posiadania ludzi bogatych**, jako ich identyfikator, dają się podzielić na trzy duże grupy:

◆ dobra inwestycyjne, kapitał wytwórczy i produkcyjny - przedsiębiorstwa, firmy, spółki, handel, sklepy, hurtownie, stragany, warsztaty usługowe, przemysł, fabryki, banki, kantory, duże nowoczesne gospodarstwa rolne i sadownicze (46% wszystkich odpowiedzi);

◆ konsumpcja (wystawna, luksusowa) - dobre, drogie, wielkie domy i mieszkania; kilka domów, wille, pałace, z basenem, sauną itp; samochody - drogie, luksusowe; działki rekreacyjne, możliwości podróżowania po świecie, wystawne życie, mają na wszystko, na wszystko mogą sobie pozwolić, mają więcej niż potrzebują (42% odpowiedzi);

◆ pieniądze, konta, konta dolarowe, akcje, papiery wartościowe (10% odpowiedzi).

Podstawowy wyznacznik bogactwa to, w społecznej świadomości, przede wszystkim możliwość wytwarzania dochodu, posiadanie dóbr inwestycyjnych, kapitału, przynależność do grupy biznesmenów-przemysłowców.

Zdecydowana większość badanych (ponad 80%) uważa, iż **ludzie bogaci zajmują się** "prowadzeniem interesu". Są właścicielami fabryk, hurtowni, sklepów. Produkują, wytwarzają, handlują, inwestują, obracają kapitałem.

Niewielkie liczebnie grupy, określając, kim są, czym zajmują się ludzie bogaci, stwierdzały:

- są aferzystami, kombinatorami, złodziejami, spekulantami (6% odpowiedzi);

- zarządzają, są dyrektorami, kierownikami, menadżerami, zajmują wysokie stanowiska (5% odpowiedzi);

- są ludźmi z wyższym wykształceniem, uprawiają wolne zawody, należą do inteligencji twórczej - lekarze, prawnicy, ekonomiści, artyści (4% odpowiedzi).

Zdaniem respondentów, **do zdobycia bogactwa przyczyniły się:**

◆ pozytywne cechy i właściwe postępowanie - inteligencja, pracowitość, wytrwałość, odwaga, ryzyko, praca, zdolności organizacyjne, właściwe decyzje podjęte w odpowiednim czasie itp. (41,5% odpowiedzi);

◆ negatywne cechy i naganne postępowanie - złodziejstwo, spryt, kombinatorstwo, oszustwa, wykorzystywanie stanowiska, luk prawnych, przemyt, wykorzystywanie układów politycznych (41% wypowiedzi);

◆ mechanizmy i czynniki zewnętrzne - szczęście, los, przypadek, nisko oprocentowane kredyty, pomoc rodziny, chwilowa koniunktura itp. (13% odpowiedzi).

W opinii większości respondentów zasoby materialne, świadczące o bogactwie ludzi, zostały przez nich zgromadzone niedawno, nie odziedziczyli ich ani nie przejęli od innych.

Potwierdzeniem tego jest niewielki odsetek odpowiedzi (7%), w których jako źródło bogactwa wymieniano: pomoc rodziny, znajomych, spadek, dobrą sytuację finansową na starcie (miał pieniądze, miał je wcześniej niż inni).

Zwraca uwagę, że większość odpowiedzi na pytanie o źródło bogactwa zawiera sądy wartościujące, zarówno pozytywne (nieco ponad połowa) jak i negatywne.

Określenie "bogactwo" kojarzy się zatem przede wszystkim ze sferą biznesu, z nową warstwą średnią. Jej wyróżnikiem jest głównie stan posiadania w sferze kapitału, a nie konsumpcji oraz rodzaj działalności: prowadzenie interesu.

Człowiek bogaty to przede wszystkim biznesmen (dowolnej skali), którego szczególną cechą jest zdolność do wytwarzania dochodu, a nie obecnie osiągnany dochód czy zgromadzone dobra. Z liczby sądów wartościujących można wnosić, że grupa prywatnych biznesmenów jest

szczególnie społecznie eksponowana, skupia uwagę i zainteresowanie. Inne grupy, jeszcze parę lat temu kojarzone z bogactwem, zostały przez respondentów pominięte. Spodziewając się takich wyników, zadaliśmy badanym pytania, w których wyrażali oni swój stosunek do różnych grup, tradycyjnie uważanych za zamożne, w tym również do biznesmenów.

	niechęć	sympatia
CBOS		
Ludzie zamożni w naszym kraju należą do różnych grup.		
A. Które z tych grup budzą największą niechęć w naszym społeczeństwie?		
B. Które z tych grup budzą najwięcej sympatii ?		
	niechęć	sympatia
Wielcy artyści	12%	61%
Wybitni naukowcy	5%	71%
Biznesmeni	56%	16%
Gwiazdy sportu	18%	45%
Ludzie, którzy dorobili się na Zachodzie	49%	13%
Gwiazdy muzyki młodzieżowej	25%	14%
Inna grupa	24%	6%
Trudno powiedzieć	8%	4%
Badani, odpowiadając na każde z pytań, mogli wskazać nie więcej niż trzy grupy.		

W zestawieniu z innymi ludźmi zamożnymi biznesmeni okazują się grupą już nie tak bardzo wyeksponowaną. Budzą niewątpliwie największą niechęć, ale nie wywołują najwięcej sympatii.

Przypomnijmy, że wymieniając źródło bogactwa, przeważająca większość respondentów miała na myśli właśnie biznesmenów, przy czym większość wypowiedzi zawierała sądy wartościujące (połowa pozytywne, połowa negatywne). Odpowiedzi na pytanie o sympatię i niechęć do ludzi bogatych wskazują, że respondenci nie dzielą się na zwolenników i przeciwników biznesmenów - co sugerował podział odpowiedzi na pytanie o źródło bogactwa, lecz że powszechna jest świadomość niechęci, jaką prywatni biznesmeni budzą w społeczeństwie. Prawie dokładny podział sądów wartościujących na pozytywne i negatywne należy zatem interpretować jako sygnał publicznej debaty lub publicznego sądu nad warstwą prywatnych biznesmenów, do której stosunek społeczeństwa nie jest jeszcze jednoznaczny.

Znaczący odsetek respondentów (24%) odpowiadając na pytanie o ludzi zamożnych, budzących niechęć w społeczeństwie, wybrał sformułowanie "inna grupa". W grupie tej zostali wymienieni:

- ◆ politycy, ministrowie, posłowie,
senatorzy, obecni prominenci, władze, ci u władzy 7%
- ◆ aferzyści, oszuści, złodzieje,
przemytnicy, mafia itp. 7%
- ◆ ludzie, którzy doszli do bogactwa
na drodze nieuczciwej lub niejasnej 4%
- ◆ handlarze, zajmujący się handlem,
właściciele sklepów 3%
- ◆ byli prominenci komunistyczni,
komunistyczna nomenklatura, dawniej
komuniści - dziś biznesmeni 2%
- ◆ kler, księża, Kościół 1%

Akceptacja bogactwa

Za miarę społecznej akceptacji warstw zamożnych przyjęliśmy szacunek i poważanie, jako pojęcia dostatecznie ogólne i zawierające większość możliwych sądów wartościujących.

		CBOS
<i>Czy bogaci cieszą się, Pana(i) zdaniem, szacunkiem i poważaniem u innych ludzi?</i>		
Zdecydowanie tak	5%	
Raczej tak	25%	} 30%
Raczej nie	34%	
Zdecydowanie nie	11%	} 45%
Trudno powiedzieć	25%	

Respondentów poprosiliśmy o uzasadnienie swoich odpowiedzi. Zdaniem badanych, ludzie zamożni, którzy cieszą się **szacunkiem**, zasłużyli sobie na to:

- ▶ ciężko pracując, uczciwą pracą, poświęceniem, wytrwałością, oszczędnością 8%
- ▶ odwagą, pomysłowością, sprytem, zaradnością, talentami, zdolnościami, wiedzą, ambicją, inteligencją itp. 7%
- ▶ bogactwem - bogactwo imponuje, zawsze było cenione 6%

▶ dobroczynnością, działalnością charytatywną	2%
▶ ludzie okazują szacunek bogatym, bo ci dużo mogą, zasłużyli sobie nie tyle na szacunek, ile na wyrazy szacunku	2%
▶ odnieśli sukces, są ludźmi sukcesu	1%
▶ dają ludziom zatrudnienie	1%

Ludzie zamożni zasłużyli sobie na **brak szacunku**, ponieważ:

▶ bogactwo budzi zazdrość, zawiść, drażni innych	15%
▶ doszli do bogactwa nieuczciwie	13%
▶ wywyższają się, demonstrują swoje bogactwo	10%
▶ nie dzielą się swoim bogactwem, pilnują go, są skąpi, egoistyczni	3%
▶ wykorzystują innych, bogacą się kosztem innych	2%

Zakładamy, że pytanie o szacunek dla ludzi bogatych było pytaniem projekcyjnym, tzn. że badani raczej dawali wyraz własnym przekonaniom, niż relacjonowali postrzegany przez siebie stosunek społeczeństwa do ludzi bogatych. Czy w takim razie stosunek badanych zależy od ich sytuacji materialnej czy też - bo i tak można to zdefiniować - od dystansu, który dzieli dochody respondenta od poziomu zamożności, na którym - według niego - zaczyna się bogactwo?

Tabela 6

w procentach

Czy obecnie Panu(i) i Pana(i) rodzinie żyje się:	Czy bogaci cieszą się, Pana(i) zdaniem, szacunkiem i poważaniem u innych ludzi?		
	tak	nie	iloraz (tak/nie)
- dobrze	35	47	0,74
- ani dobrze, ani źle	33	40	0,81
- źle	33	49	0,67
- bardzo źle	26	46	0,56
Miesięczne dochody na osobę w rodzinie (w tys. zł)			
Do 600	30	45	0,66
601-850	26	46	0,57
851-1000	31	43	0,72
1001-1500	31	47	0,66
1501-2400	31	34	0,92
2401-7000	44	36	1,24
Jak Pan(i) ocenia obecne warunki materialne swojego gospodarstwa domowego. Czy są one:			
- złe	26	51	0,50
- raczej złe	29	39	0,75
- ani dobre, ani złe	32	44	0,72
- dobre/raczej dobre	38	39	1,00

Im lepsza jest własna sytuacja materialna, według każdej z trzech zastosowanych tu miar, tym wyższy stopień akceptacji ludzi bogatych.

W zestawieniu zwraca uwagę grupa respondentów mających dochody przekraczające 2400 tys. zł na członka rodziny, w której odsetek przekonanych, że bogaci cieszą się szacunkiem, jest większy - w przeciwieństwie do całej badanej próby - niż mających przeciwne zdanie.

Stopień akceptacji bogactwa jest zróżnicowany w zależności od cech socjodemograficznych respondentów (zob. aneks). Na uwagę zasługuje przede wszystkim silna, prawie liniowa zależność akceptacji bogactwa od wieku badanych.

Poziom akceptacji bogactwa u najmłodszych respondentów jest niemal dwukrotnie wyższy niż w grupie najstarszych. Ponieważ inne zależności nie są ani tak silne, ani tak wyraźne, możemy uznać, że tylko dwie grupy wyłamują się z ogólnego, społecznego braku akceptacji bogactwa: respondenci majlepiej sytuowani oraz ludzie młodzi.

Warto zwrócić uwagę na wyróżniającą się grupę osób w wieku 30-40 lat. W naszych warunkach bowiem sukces najczęściej osiąga się w tym wieku lub nie osiąga się go wcale. Można przypuszczać, że kwestia bogactwa, dojścia do majątku, jest w tej grupie szczególnie drażliwa i w dużym stopniu angażuje emocje badanych. Nieakceptowanie bogactwa przez respondentów z tej grupy mogłoby więc świadczyć o działaniu psychicznych mechanizmów obronnych, pozwalających zachować dystans wobec wyzwań, którym nie jest się w stanie sprostać.

W wyróżnionych tu kategoriach społeczno-zawodowych grupa prywatnych przedsiębiorców, właścicieli firm, udzieliła odpowiedzi równoznacznych z bardzo niskim stopniem akceptacji bogactwa: 20% odpowiedzi "tak", 66% odpowiedzi "nie". Jest to wynik dość zaskakujący, jeśli wziąć pod uwagę przyjęte wcześniej założenie, że pytanie miało głównie charakter projekcyjny. Założenie to jednak w odniesieniu do tej właśnie grupy nie jest prawdziwe. Odpowiadając bowiem na pytanie, czy bogaci (przypomnijmy, że w potocznym rozumieniu - przede wszystkim właśnie biznesmeni) cieszą się społecznym szacunkiem, ci respondenci raczej przekazywali swoje wrażenia, niż dawali wyraz własnym poglądom. Relacjonowali więc poziom akceptacji bogatych, jakiego sami doświadczają ze strony innych.

A N E K S

Tabela 1. Społeczna dyspersja "uczulenia na bogactwo"

PŁEĆ	
Kobiety	17%
Mężczyźni	15%
WIEK	
18 - 24 lata	11%
25 - 30	13%
31 - 40	21%
41 - 50	17%
51 - 60	13%
Ponad 60 lat	16%
WYKSZTAŁCENIE	
Podstawowe	17%
Zasadnicze zawodowe	16%
Średnie	17%
Wyższe	8%
MIEJSCE ZAMIESZKANIA	
Wieś	17%
Miasto do 20 tys.	11%
20 - 100 tys.	19%
100 - 500 tys.	14%
Ponad 500 tys.	16%
AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA	
Pracujący	15%
Niepracujący	16%
SEKTOR ZATRUDNIENIA	
Państwowy	18%
Sprywatyzowany	14%
Prywatny	9%

GRUPA SPOŁECZNO-ZAWODOWA

Dyrektorzy, prezesi i kadra kierownicza zakładów pracy i instytucji (państwowych lub spółdzielczych) oraz zajmujący równorzędne stanowiska w administracji państwowej	8%
Zawody twórcze i samodzielni specjaliści z wyższym wykształceniem, inżynierowie, kierownicy średniego szczebla, dyrektorzy szkół, lekarze, prawnicy, nauczyciele	13%
Pracownicy administracyjno-biurowi, kierownicy i specjaliści niższego szczebla, mistrzowie, technicy, pielęgniarki	17%
Pracownicy fizyczno-umysłowi, kierownicy sklepów, punktów usługowych itp., listonosze, konduktorzy, podoficerowie	16%
Robotnicy wykwalifikowani i brygadziści zatrudnieni poza rolnictwem, leśnictwem	15%
Robotnicy wykonujący prace proste poza rolnictwem i leśnictwem	17%
Robotnicy najemni i brygadziści w rolnictwie i leśnictwie	21%
Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin	13%
Właściciele prywatnych firm, zakładów, pomagający im członkowie rodzin, agenci, taksówkarze	17%

Tabela 2. Zróżnicowanie społecznej akceptacji ludzi bogatych

w procentach

	Czy bogaci cieszą się szacunkiem?		
	tak	nie	iloraz (tak/nie)
PŁEĆ			
Kobiety	31	46	0,68
Mężczyźni	30	45	0,65
WIEK			
18 - 24 lata	46	37	1,23
25 - 30	39	43	0,91
31 - 40	27	50	0,53
41 - 50	33	44	0,76
51 - 60	31	40	0,78
Ponad 60 lat	24	45	0,54
WYKSZTAŁCENIE			
Podstawowe	25	45	0,55
Zasadnicze zawodowe	35	44	0,80
Średnie	35	43	0,80
Wyższe	30	47	0,64
MIEJSCE ZAMIESZKANIA			
Wieś	31	43	0,73
Miasto do 20 tys.	35	40	0,89
20 - 100 tys.	25	47	0,53
100 - 500 tys.	31	48	0,66
ponad 500 tys.	29	47	0,63
AKTYWNOŚĆ ZAWODOWA			
Pracujący	33	45	0,73
Niepracujący	28	44	0,64
SEKTOR ZATRUDNIENIA			
Państwowy	31	47	0,65
Sprywatyzowany	38	38	1,00
Prywatny	32	43	0,72

	Czy bogaci cieszą się szacunkiem?		
	tak	nie	iloraz (tak/nie)
GRUPA SPOŁECZNO- -ZAWODOWA			
Dyrektorzy, prezesi i kadra kierownicza zakładów pracy i instytucji (pań- stwowych lub spół- dzielczych oraz zaj- mujący równorzędne stanowiska w admini- stracji państwowej)	15	54	0,29
Zawody twórcze i samodzielni specjaliści z wyż- szym wykształceniem, inżynierowie, kierow- nicy średniego szczebla, dyrektorzy szkół, lekarze, prawnicy, nauczyciele	34	38	0,89
Pracownicy adminis- tracyjno-biurowi, kierownicy i spec- jaliści niższego szczebla, mistrzowie, technicy, pielę- gniarki	42	43	0,97
Pracownicy fizyczno- umysłowi, kierownicy sklepów, punktów usługowych itp., lis- tonosze, konduktorzy, podoficerowie	35	36	0,95
Robotnicy wykwalifi- kowani i brygadziści zatrudnieni poza rol- nictwem, leśnictwem	32	52	0,61
Robotnicy wykonujący prace proste poza rolnictwem i leśnictwem	27	38	0,72
Robotnicy najemni i brygadziści w rol- nictwie i leśnictwie	14	43	0,33
Rolnicy indywidualni i pomagający im członkowie rodzin	37	42	0,89
Właściciele prywat- nych firm, zakładów, pomagający im człon- kowie rodzin, ajenci, taksówkarze	20	66	0,30